

A GROWING LEGAL PROBLEM: ISLAMOPHOBIA

HASAN DOĞAN

Doç. Dr., Büyükelçi, Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7810-0966>

ABSTRACT

Islamophobia and anti-Islamism is a mental illness with deep historical roots that continues to exist based on disinformation. It is fed by intolerance and hatred against the other. Despite some achievements against this mental problem, Islamophobia continues to expand its sphere of influence around the world. In order to prevent the rising trend of violence and increasing hate speech, a multi-faceted struggle is needed. In this framework, Islamophobia needs to be addressed as a fundamental issue of law as well as other disciplines. It is a necessity to make law-centered evaluations against this great danger that threatens human rights and global peace, and to make use of law and the opportunities provided by law in the fight against Islamophobia and anti-Islamism.

In this study, the conceptual and institutional transformation of Islamophobia in the recent past will be discussed, and the grounds for evaluating Islamophobia as a fundamental legal problematic will be questioned.

Keywords: Islamophobia, Hate Crimes, Racism, Law, Discrimination.

Makaleye Ait Bilgiler

Makale Türü: Araştırma

Geliş Tarihi: 20.04.2024

Kabul Tarihi: 30.05.2024

Yayın Tarihi: 15.06.2024

Yayın Sezonu: Ocak-Haziran

Makaleye Atıf Bilgisi

DOĞAN Hasan, (2024). "Büyüyen Bir Hukuk Sorunsalı: İslamofobi".
Muhafazakâr Düşünce Dergisi. Yıl: 20 Sayı: 66. (342-362)

muhafazakârdüşünce • yıl: 20 - sayı: 66 • Ocak-Haziran 2024

BÜYÜYEN BİR HUKUK SORUNSALI: İSLAMOFOBİ

HASAN DOĞAN

Öz

İslamofobi ve İslam karşıtlığı, derin tarihi kökler üzerinde dezenformasyona dayalı biçimde varlığını sürdüren zihinsel bir hastalıktır. Ötekine karşı tahammülsüzlük ve nefretten beslenmektedir. Bu zihni probleme karşı elde edilen birtakım kazanımlara rağmen İslamofobi, dünya genelinde etki alanını genişletmeye devam etmektedir. Yükselen şiddet eğilimi ve artan nefret söylemini engelleyebilmek için çok yönlü bir mücadeleye ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çerçevede İslamofobinin, diğer disiplinler gibi hukukun da temel bir meselesi olarak ele alınması gerekmektedir. İnsan haklarını ve küresel barışı tehdit eden bu büyük tehlikeye karşı hukuk merkezli değerlendirmeler yapmak, İslamofobi ve İslam karşıtlığı ile mücadelede hukuktan ve hukukun verdiği imkanlardan yararlanmak ihmal edilmemesi gereken bir zarurettir.

Bu çalışmada İslamofobiye dair yakın geçmişte yaşanan kavramsal ve kurumsal dönüşüm ele alınacak, İslamofobinin aynı zamanda temel bir hukuk sorunsalı olarak değerlendirilebilmesinin zemini sorgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Nefret Suçları, Irkçılık, Hukuk, Ayrımcılık

Giriş

İslamiyet gerek inanç, gerekse hukuk sistemi itibarıyla mensubu olmayanlar için kendi kimliğini muhafaza imkânı tanımış bir dindir. Bunun dayandığı temel ilke Kur’ân-ı Kerim’de dinde zorlama olmadığı hükmüdür.¹ Nitekim gönüllü biçimde kabul edilmemiş bir inancın geçerliliği bulunmadığı kabul edilmiştir.² Bir ayet-i kerimede diğer dinlere mensup kimselere ve mabudlarına karşı takınılması gereken tavra dair şöyle buyrulmuştur:

“Allah’tan başkasına tapanlara (ve putlarına) sövmeyin; sonra onlar da bilmeyerek Allah’a söverler. Böylece biz her ümmete kendi işlerini câzip gösterdik. Sonunda dönüşleri Rablerinedir. Artık O, ne yaptıklarını kendilerine bildirecektir.”³

Hz. Peygamber (SAV) Medine’ye hicreti sonrasında akdettiği Medine Sözleşmesi’nde⁴ ve genel olarak diğer dinlere ve mensuplarına yönelik tutumlarında bu temel prensibi takip etmiştir. Hz. Peygamber (SAV)’in diğer din mensuplarının cenazelerine bile yaklaşımında insanilik ve merhamet ön plana çıkar. Bu hususta anılabilecek örnek bir olay şöyledir:

Kays b. Sa’d ve Sehl b. Huneyf, Kâdisiyye’de buldukları bir zamanda yakınlarından bir cenaze geçmesi üzerine ayağa kalkmışlardır. Cenazenin yerel halktan (zimmîlerden) bir kimseye ait olduğu söylenince Kays b. Sa’d ve Sehl b. Huneyf, bir zaman Hz. Peygamber (SAV)’in yanından bir cenaze geçince ayağa kalktığını, cenazenin bir Yahudi kimseye ait olduğunu belirtmesi üzerine ‘o da bir insan (nefs, can) değil mi?’ diye cevap verdiğini rivayet etmişlerdir.⁵

Bilhassa Hz. Peygamber (SAV) ve raşit halifelerin uygulamalarının yön verdiği İslam’ın ilk döneminde ortaya çıkan manzaranın bir bölümünü resmeden İngiliz bilim insanı, araştırmacı Thomas Walker Arnold şu tespitite bulunmuştur:

“Hicretin ilk asrının muzaffer Müslümanlarınca Hıristiyan Araplara karşı gösterilen ve sonradan gelen nesillerce devam ettirilen hoşgörüyü dair yuka-

1 Bakara Suresi, 2: 256.

2 Muvaffakuddîn İbn Kudâme el-Makdisî, el-Mugnî, Dâru’l-Menâr, Kahire 1367 h., VIII, 144; Abdülhakim Hasan el-İlî, el-Hurriyyetü’l-Âmme, Dâru’l-Fikr, Kahire 1983, s. 356; Muhammed Hâşim Kemâlî, İslam’da İfade Hürriyeti, İnsan Yayınları, İstanbul 2000, s. 90.

3 En’âm Suresi, 6: 108.

4 Medine Sözleşmesi, bizatihi Medine’deki farklı unsurları bir araya getirmesi ve maddelerindeki genel yaklaşım itibarıyla Müslümanların Müslüman olmayanlarla ilişkisini düzenleyen önemli bir metindir. Bununla beraber 25. Maddeyi özellikle hatırlamakta fayda görmekteyiz: “Yahudilerin dinleri kendilerine, Mü’minlerin dinleri kendilerinedir”

5 Ebû’l-Huseyn b. el-Haccâc Müslim, el-Câmiu’s-Sahîh (Kitâbu’l-Cenâiz, 24), Dâru Sahnûn-Çağrı yay. İstanbul 1992, I, 660.

rıda verilen örneklerden bu Hıristiyan kabilelerin İslam'ı kendi tercihleriyle, hür iradeleriyle kabul ettikleri sonucunu kesinlikle çıkarabiliriz. Günümüzün Muhammedî nüfus ortasında yaşamını sürdüren Hıristiyan Arapları, bu hoşgörünün yaşayan şahitleridir.”⁶

Zikedilebilecek çok sayıda örnekten hareketle mensubu olmayan insanlara da medeniyetin, hoşgörünün ve adaletin gerektirdiği duruşu sergileyen; getirdiği mesajla bir biri ardına büyük devrimler gerçekleştiren İslam kimliğine karşı hızla ve yoğun biçimde asılsız ithamlar ve İslam'ın inanç ve hukuk sisteminin bizatihi insanlığa yönelik hayati bir tehdit olduğu fikrini zihinlere yerleştirmeyi hedefleyen propagandalar üretilmeye başlanmıştır. Özellikle de Müslümanların Roma ile komşu hale gelmesi, Endülüs Emevileri ile karşılaşmaları, Haçlı Seferleri ile ortaya çıkan etkileşim, Batı'da bu algının gelişmesinde kilometre taşları olmuştur. İlk Haçlı Seferi'ni (1095) ilan ederek büyük bir yangını tutuştururken Papa II. Urbanus, Müslümanları şeytanın uşakları olarak nitelermekteydi.⁷ Tehlike ve korku algısından beslenen düşmanlığın itici gücüyle kaleme alınmış eserlerde, örneğin Şamlı Johannes (Damascenus) (645-750)'in “Sapkınlıklar Üzerine”, Embricho (1014-1072)'nin “Hz. Muhammed'in Hayatı”, Guibert de Nogent (1055-1124)'in “Franklar Yoluyla Tanrı'nın Eylemleri”, Vincent de Beauvais (1194-1264)'in “Tarihin Aynası”, Dante (1265-1321)'nin İlahi Komedyası” adlı kitapları ve daha nicelerinde İslam dinine aslı astarı olmayan ithamlarda bulunulmuş, insanların zihinleri zehirlenmiştir.⁸

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinde belirmesinden bir süre sonra aradaki karmaşık ilişki farklı boyutlara evrilmiştir. Bilhassa kısa zaman içinde Avrupa'da büyük fetihler gerçekleştirmesi ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun gücünü sınırlandırmaya başlamasıyla Osmanlı şahsında İslam'a yönelik kara propaganda saldırıları başka bir ivme yakalamıştır. Oysa aynı çağlarda Osmanlı toplumunda hukuki çoğulculuğa yer verilmesi, Müslüman olmayan zımmîlerin de Allah'ın bir emaneti olarak nitelenmesi ve farklı kimliklere tanınan geniş kültür ve inanç özgürlüğü, başta Hıristiyan ve diğer gayrimüslim halklar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.⁹

6 Thomas Walker Arnold, (1913). *The Preaching of Islam A History of the Propagation of the Muslim Faith*, London: London Constable & Company Ltd. s. 51-52.

7 Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*, Çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 45.

8 Kırtepe, S. & E. Öztunç, (Haziran 2020). “İslamofobi Kavramı Yerine İslamodium Kavramı”, *Tokat İlmîyat Dergisi*, 8/1, s. 168-169.

9 Karaman, F. (2018). “Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki Mirası” İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9(2)/ 21-47; Ertan, M. H. (2022). “İnanç, Kültür, Medeniyet ve Hoşgörü Bağlamında Osmanlı

Fatih'in ilan ettiği Kudüs emannamesi önemli bir vesikadır:

“Bi-avni’llâhi te’âlâ Hazret-i Resûl-i Ekrem hürmetiyle makâm-ı Kostantiniyye feth oldukda etrâf u eknâfda olan şâhlar ve krallar Âsitâne-i sa’âdetime elçiler gelüp feth u fütûhu arz edüp bu def’a Kudüs-i Şerîf’de olan Rumların Patriği Atanasyos nâm râhib ruhbânlarıyla gelüp Âsitâne-i sa’âdetime yüz sürüp Hazret-i Resûl-i Ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem hazretlerinin mübârek eliyle ve pençesiyle imzâlu olan hatt-ı hümayûnları ve Hazret-i Ömer bin Hattâb radiya’llâhü anha verilen Hatt-ı Kûfi ile selâtîn-i mâziyyeden hatt-ı hümayûnları ibrâz edüp ve recâ eyledi. Kudüs-i Şerîf içerü ve taşrasında namâzları ve ziyâretleri ke’l-evvel Hazret-i Resûl-i Ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem hazretlerinin ve Hazret-i Ömer ve selâtîn-i mâziyyeden ihsân olunan hatt-ı hümayûnları mücebince zabt ve tasarruf eyleyeler. Kadîmden fermân üzre olan içerü olan Kamâme ile cemî‘-i namâz-gâhları ve ziyâret-gâhlarıyla ve Gürcü Manastırı olan Mîr Yakob, Kudüs-i Şerîf ve taşrasında olan manastırlar ve kiliseler ve Hazret-i İsâ[‘nın] doğdu[ğu] Beytüllahm Kilise-yi Kübrâ ve mağara ve kilisede olan üç kapu miftâhlarıyla şimâl ve kible ve garbı tarafından ve içinde olan cemî‘-i millet-i Nasrânî, Kudüs-i Şerîf patrikleri yamakları bu vakf olan eşyâları fermânım olduğu üzre rencîde olunmaya. İmdi Hazret-i Resûl-i Ekrem ve Hazret-i Ömer ve selâtîn-i mâziyyeden ihsân olunan hatt-ı hümayûnları mücebince cenâb-ı celâdetim dahi sadaka ve ihsân ve fermân-ı âlî-şânım olmuştur. Tasarrufumda ve hükmümde olan memleketler eğer deryâda ve eğer karada hâkimü’l-vakt olanlar Kudüs-i Şerîf Patriği ve ruhbânları mezbûrlara himâyet ve sıyânet ve âhardan kimesne rencîde eylemeyeler. Eğer bundan sonra gelen halîfeler ve vüzerâ-yı izâmdan ve ulemâdan ve ehl-i örfden ve kapum kullarından ve ehl-i örfden vesâir Ümmet-i Muhammed’den akça için veyâhûd hâtır için feshine murâd ederlerse Allah’ın ve Hazret-i Resûlün hışmına uğrasun deyu. Sene isnâ ve sittîn [ve] semâne mi’e târîhiyle Fâtih Sultân Mehmed Hân Hazretleri’nin gününde verilen emr-i şerîfidir.”¹⁰

Bu hususta Fatih Sultan Mehmed’in Bosna ruhbânlarına verdiği ahidnameyi de (4 Nisan 1478) örnek bir metin olarak zikredebiliriz:

“Ben ki Sultân Mehmed Hân’ım,

Cümle avâmm u havâssa ma’lûm ola ki işbu dârendegân-ı fermân-ı hümayûn Bosna ruhbânlarına mezîd-i inâyetim zuhûra gelüp buyurdum ki:

Devletî’nin Yönetim Uygulamaları ve Gayrimüslim Kamu Görevlileri: Edirne Örneği”, *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 12(2)/ 651.

10 BOA, AE. SMMD.II, 1/22

Mezbûrlara ve kiliselerine kimesne mâni' ve müzâhım olmayup ihtiyâtsiz memleketimde duralar ve kaçup gidenlere dahi emnü emân olalar ki gelüp bizim hâssa memleketimizde havfsız sâkin olup kiliselerinde mütemekkin olalar ve yüce hazretimizden ve vezîrlerimden ve kullarımdan ve reayalarımdan memleketim halkından kimesne mezbûrlara dahlü taarruz edüp incitmeyeler. Kendülere ve cânlarına ve mâllarına ve kiliselerine ve dahi yabandan hâssa memleketimize adem getürürler ise yemîn-i mugallaza ederim ki, yeri ve göğü yaradan Perverdigâr hakkı için ve Yedi Mushaf hakkı için ve ulu Peygamberimiz hakkı için ve yüz yirmi dört bin peygamberler hakkı için ve kuşandığım kılıç (hakkı) için bu yazılanlara hiçbir ferd muhâlefet eylemeye, mâdâm ki benim hizmetime ve emrime mutî ve münkâd olalar. Şöyle bilesiz.

Tahrîren fi 28 Mayıs [1478]. Be-yurd-ı Kal'a-i Drac"¹¹

Osmanlı Devleti'nin Müslüman kimliğine sahip olmayan halklara gösterdiği hoşgörü Osmanlı Arşiv kayıtlarında bulunan binlerce belgede görüleceği üzere minnetle karşılanmıştır. Bunlardan birinde Bosna'da dokuz kilisenin yapımı için verilen müsaadeye dair Sırpça kaleme alınan mektupta (1853)¹²:

“Hangi dinden olursa olsun bütün halk size dua etmektedir. Bosna'da yaşayan Katolikler sizin 9 tane kilise inşasına müsaade ettiğiniz ferman kendilerine ulaştığında göz yaşları içinde size dualar etmişlerdir” denilmektedir.¹³

17. yüzyılda güçlenen egzotizm, 19. yüzyılda zirve yapan oryantalizm, 20. yüzyılda şaha kalkan emperyalizm, günümüz İslamofobi anlayışının inşasında farklı katkılar sunmuşlardır. İlk defa ‘islamophobie’ şekliyle Alain Quellien tarafından 1910'da Paris'te yayınlanan “La Politique Musulmane dans l'Afrique Occidentale Française” adlı eserde kullanılmıştır.¹⁴ 1922 yılında oryantalist Etienne Dinet'in bir çalışmasında yer alan, ancak özellikle 1980'lerden itibaren yoğun biçimde tedavüle sokulduğu görülen İslamofobi, Batı'da İslam ve Müslümanlara dair negatif algı ile duyulan korkuyu anlatan temel kavrama dönüşmüştür. 1997'de Runnymede Trust “Islamophobia: A Challenge for Us All” adlı raporda İslamofobi şöyle tarif edilmiştir:

“İslamofobi, Müslümanlara karşı duyulan temelsiz korku ve hoşnutsuzluk” ve “Müslümanlara karşı toplumsal dışlama, ayrımcılık, hakaret, fiziksel saldırılar ile medya ve siyasi söylemlerde önyargılar gibi sonuçlar doğuran eylemler.”

11 BOA, A.DVN.DVE.d, 14/1.

12 Ertan, 657.

13 BOA, İ.H. 480.

14 Alain Quellien, La Politique Musulmane dans l'Afrique Occidentale Française, Emile Larose, Paris 1910, s. 152.

Yeni Zelanda'nın Christchurch kentinde 15 Mart 2019 tarihinde meydana gelen ve aralarında 1 Türk vatandaşımızın da bulunduğu 51 kişinin yaşamını yitirdiği camii saldırısından birkaç gün sonra, 22 Mart 2019 tarihinde İstanbul'da İslam İşbirliği Teşkilatı'nın Acil İcra Komitesi İslam karşıtlığıyla mücadele konusunda uluslararası farkındalığın artırılması yönünde talepte bulunmuştur. İslam İşbirliği Teşkilatı'nın Dışişleri Bakanları Konseyi 27-28 Kasım 2020'de aldığı kararla 15 Mart tarihini "İslamofobiyle Mücadele Uluslararası Günü" olarak ilan etmiştir. Türkiye ve Pakistan'ın İslam İşbirliği Teşkilatı adına 2022 yılında Birleşmiş Milletlere sunduğu tasarının Genel Kurul'da kabulü ile 15 Mart "İslamofobiyle Mücadele Uluslararası Günü" olarak kabul edilmiştir. Bu tarih itibarıyla ülkemizde ve dünya genelinde farkındalık oluşturmaya yönelik bilimsel faaliyet ve çalışmalarda büyük artış yaşandığı görülmektedir.

Yakın Geçmişte İslamofobi ile İlgili Ortaya Çıkan Kavramsal Gelişim

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı İslamofobiyi, İslam dinine mensup olan bireylerin maruz kaldıkları ayrımcılık olarak gördüğünü belirtmiştir.¹⁵ Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) 2022'de yayınladığı "Müslümanlara Karşı Irkçılığı Ve Ayrımcılığı Önleme Ve Bununla Mücadele Etmeye Dair (Gözden Geçirilmiş) 5 No'lu Ecri (Irkçılığa Ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu) Genel Politika Tavsiye Kararında" kavramın hem bireysel hem de kurumsal farklı yaşam alanlarda nefret söyleminden nefret suçlarına ve ayrımcılığa kadar çok geniş bir yelpazeyi kapsadığına dikkat çekerek Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin kamusal alandaki Müslüman karşıtı ırkçılık tezahürlerini önlemek ve bunlarla mücadele etme sorumluluğunu vurgulamıştır.¹⁶

İslamofobi yerine son dönemlerde "Müslüman Karşıtlığı", "İslam Karşıtlığı" ve "İslam Düşmanlığı" gibi niyetleri daha doğru ifadelerin kullanılmaya başlanması, meselenin doğru algılanması bakımından önemli bir kazanım olmuştur.

2023 yılında Federal İçişleri ve Yurt Bakanlığı tarafından yayımlanan "Müslüman Düşmanlığı Almanya Bilançosu Raporu"nda tanımlama şöyle yapılmıştır:

15 EUMC (2006). Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia", http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/156-Manifestations_EN.pdf, (Erişim: 12.03.2024)

16 <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-5-revised-on-preventing-and-comb/1680ae0bee> (Erişim: 12.03.2024)

“Müslüman düşmanlığı (aynı zamanda Müslüman karşıtı ırkçılık), Müslümanlara ve Müslüman olarak algılanan kişilere genelleyci, büyük ölçüde değiştirilemez, geri kalmış ve tehdit edici özellikler atfedilmesi anlamına gelir. Bu yolla bilinçli ya da bilinçsiz olarak bir ‘yabancılık’ ve hatta düşmanlık kurgulanır. Bu da söylemsel, bireysel, kurumsal veya yapısal olarak gerçekleşen ve şiddet kullanımına kadar varabilen çok katmanlı sosyal dışlama ve ayrımcılık süreçlerine yol açmaktadır.”¹⁷

Yakın Geçmişte İslamofobi Alanında Atılan Bazı Kurumsallaşma Adımları

Christchurch Faciası sonrasında İslamofobi ile mücadele hususunda kurumsallaşma adımlarının da arttığı görülmektedir. Bunlardan:

- **İslam İşbirliği Teşkilatı İslamofobi Gözlemevi** (Raporlama çalışmaları)
- **AB Temel Haklar Ajansı (FRA)** (Müslüman karşıtı ırkçılık konusunda çalışmalar)
- **Avrupa Komisyonu Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI)** (Raporlama çalışmaları)

adlı organizasyonlar **önemli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir**. Bu arada Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi’nde 12 Temmuz 2023’te kabul edilen kararla Kur’an-ı Kerim’e yönelik saldırılar, dini saikli nefret eylemi olarak tanımlanmıştır.¹⁸ Danimarka hükümeti ülkede gerçekleşen saldırılar nedeniyle Kur’an-ı Kerim’i ve diğer kutsal kitaplara yönelik saldırıları yasaklamak amacıyla bir yasa tasarısı hazırlamış ve söz konusu yasa 7 Aralık 2023 tarihinde mecliste kabul edilmiştir.¹⁹ Öte yandan 2022 yılında Türkiye Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) Müslüman kimliğine sahip kişilerin yaşadıkları ülkelerde sahip oldukları haklara, ayrımcılıkla mücadele mekanizmalarına ve mevzuat bilgisine erişebileceği kamuya açık Hak Arama Mekanizmaları Konusunda Bilgilendirme Nefret Suçları ve Ayrımcılıkla Mücadele Portalı (**NESAM Portalı**)²⁰ kurmuştur.

17 Federal İçişleri ve Yurt Bakanlığı, “Müslüman Düşmanlığına Karşı Bağımsız Uzmanlar Raporu- Müslüman Düşmanlığı Almanya Bilançosu 2023 Yılı Kapanış Raporu Özeti, familie redlich AG – Agentur für Marken und Kommunikation, Berlin 2023, s. 3.; <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/kurzmeldungen/DE/2023/06/dik-uem.html> (Erişim: 12.03.2024)

18 <https://unric.org/en/human-rights-council-condemns-the-burning-of-the-quran-as-a-religious-hate-act/> (Erişim: 12.03.2024)

19 <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2023/1554>; <https://www.ft.dk/samling/20231/lovforslag/l65/index.htm> (Erişim 12.03.2024)

20 <https://nesam.ytb.gov.tr/> (Erişim: 12.03.2024)

İslamofobik Eylemlerde Görülen Artış

İslamofobiye dair kavramların yerine oturması, kurumsallaşma gibi konulardaki olumlu gelişmelerin yanında dünya genelinde İslamofobik söylem ve eylemlerde artış maalesef devam etmiştir. Örneğin 5,5 milyon kadar Müslümanın yaşadığı ve 2300 caminin bulunduğu Almanya özelinde Camii saldırıları etrafında şu bilgileri vermemiz yerinde olacaktır²¹:

Cami Saldırıları	
2023	79
2022	72
2021	63
2020	148
2019	141
2018	115
2017	95
2016	107
2015	91
2014	66

Kaynak: Brandeilig²²

Almanya Federal İçişleri Bakanlığı verilerine göre Ocak-Eylül 2023 arasında ülkede 686 İslam karşıtı suç polis kayıtlarına geçmiş ve 28 kişi yaralanmıştır.²³

2013-2022 yılları arasında aşırı sağ suç sayıları 20 bin düzeyinde (Alman Federal Kriminal Dairesi/Bundeskriminalamt BKA) tespit edilmiştir. BKA'nın Mayıs 2023'te yayımladığı 2022 yılı Siyasi Motivasyonlu Suçlar Raporu'nda 23.493 aşırı sağ kaynaklı suç teşkil eden vaka belgelenmiştir (bir önceki yıla göre vakalarda %6,9'luk bir artış).²⁴

21 <https://brandeilig.org/category/brandeilig/year/2024/> (Erişim: 12.3.2024; Brandeilig sayfasında 2015-2023 verileri derlenmiştir.)

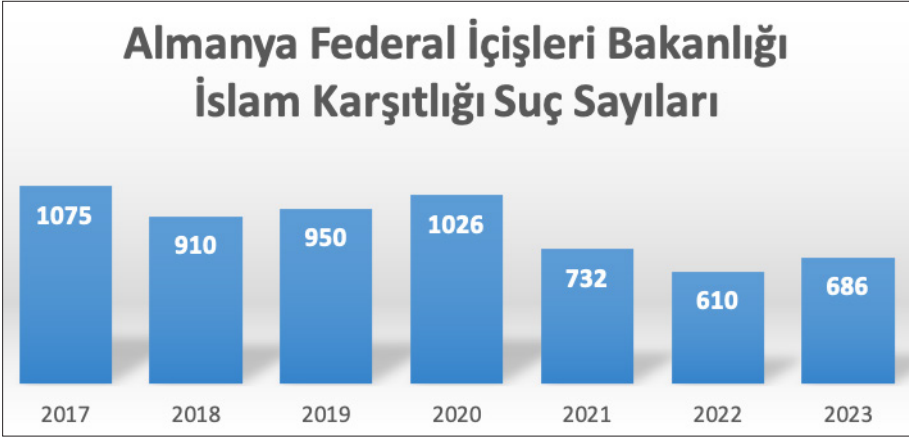
22 Brandeilig-initiative gegen Moscheeangriffe, <https://brandeilig.org> (Erişim: 12.03.2024)

23 <https://dserver.bundestag.de/btd/20/067/2006790.pdf>

<https://dserver.bundestag.de/btd/20/080/2008016.pdf>

<https://dserver.bundestag.de/btd/20/092/2009262.pdf> (Erişim: 12.03.2024)

24 https://www.bka.de/SharedDocs/Kurzmeldungen/DE/Kurzmeldungen/230509_PMK_PK.html (Erişim: 12.03.2024); "Politisch motivierte Kriminalität im Jahr 2022 – Bundesweite Fallzahlen" Raporu s.4

Kaynak: Almanya Federal İçişleri Bakanlığı²⁵

Danimarka'da Ekim–Aralık 2023 arasında Kopenhag'ta İslam ülkelerinin diplomatik misyonları önünde 206 kez Kur'an-ı Kerim'e yönelik provokatif eylem düzenlenmiş olup bunlardan 48'i Türkiye'nin diplomatik misyonu önünde vukuu bulmuştur.²⁶

Fransa'da 2023 yılında 828 (779'u ayrımcılık, 188'i nefret ve düşmanlığa tahrik, 11'i mala zarar, 64'ü yaralama, 237'si ruhsal taciz/psikolojik şiddet, 97'si iftira, 23'ü şiddet eylemi, 72'si de radikalleşme ile mücadele kapsamında verilen zararlar) İslamofobik veri kayıt altına alınmıştır (Avrupa İslamofobiye Karşı Birlik (CCIE)).²⁷ Bu olayların 675'inde mağdurların kadınlar olduğu görülmektedir. 237 psikolojik şiddet vakasının 151'inin lise çağında gerçekleşmesi, ayrı bir tartışma konusudur.

25 Almanya Federal İçişleri ve Yurt Bakanlığı, "Politisch motivierte Kriminalitaet" Raporları, Berlin 2018-2022

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2019/pmk-2018.pdf?__blob=publicationFile&v=2 (Erişim: 12.03.2024)

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2020/pmk-2019.pdf?__blob=publicationFile&v=6 (Erişim: 12.03.2024)

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2021/05/pmk-2020-bundesweite-fallzahlen.pdf?__blob=publicationFile&v=5 (Erişim: 12.03.2024)

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/nachrichten/2022/pmk2021-factsheets.pdf?__blob=publicationFile&v=2#:~:text=Die%20PMK%2DFallzahlen%20des%20Jahres,Phänomenbereich%20PMK%20%2Dnicht%20zuzuordnen%2D (Erişim: 12.03.2024)

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/nachrichten/2023/05/pmk2022-factsheets.pdf?__blob=publicationFile&v=5 (Erişim: 12.03.2024)

26 <https://www.mit.gov.tr/uploads/f/lvTX6wxmYqB3.pdf> (Erişim: 12.03.2024) – Milli İstihbarat Akademisi "Batılı Ülkelerde Aşın Sağ Hareketler – 2023 Değerlendirme Raporu" s. 31

27 2023 Yılında Avrupa'da İslamofobiye Dair CCIE Yıllık Raporu (<https://ccieurope.org/rapport2023/>) (Erişim: 12.03.2024)

Birleşik Krallık'ta yer alan 1800'ü aşkın caminin en az %35'i her yıl en az bir kere saldırıya uğradığı araştırmalarda açıklanmıştır.²⁸ Ülkede Müslüman karşıtı olayları ve nefret suçlarını izleyen bir sivil toplum kuruluşu olan Tell Mama'dan yapılan açıklamada, 7 Ekim 2023'ten 7 Şubat 2024'e kadar İngiltere'de Müslüman karşıtı 2 bin 10 vaka kaydedildiği belirtilmiştir.²⁹

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı tarafından gerçekleştirilen ve bugüne kadar mevcut olan en büyük (10 bin 500 Müslümanın katılımı) çalışma kabul edilen 2018 Azınlıklar ve Ayrımcılık Araştırmasına göre, Müslümanlar özellikle isimleri, ten renkleri ve görünüşleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Müslüman katılımcıların yarısından fazlası (%53) barınma/konut ararken, yüzde 44'ü ise iş arayışı esnasında ayrımcılığa uğramıştır.³⁰

Avustralya'da İslamofobi araştırmalarında bulunan önemli bir kuruluş olan Islamophobia Register Australia'nın açıkladığı veriler, 7 Ekim'i takip eden süreçte İslamofobik saldırıların geçen yıla kıyasla 13 kat arttığını göstermiştir. Yedi hafta içinde 230'dan fazla olayın rapor edildiğini açıklayan kuruluşun direktörü Sharara Attai, dokuz yıllık operasyon geçmişlerinde hiçbir zaman şu anda kaydedilen İslamofobi seviyesinin tespit edilmediğine dikkat çekmiştir.³¹

Hollanda'da dini saikle yapılan saldırıların %67'si Müslümanlara karşı işlenmektedir. Hollanda merkezli Movisie'nin raporuna göre 2022'de ayrımcılıkla mücadele kurumlarına yapılan 390 başvurunun %79'u Müslümanlara aittir.³² İş yerinde ayrımcılığa maruz kalan 63 kişiden 39'u, okulda ayrımcılığa uğradığını söyleyen 30 kişiden 26'sı Müslümandır. Hollanda İstatistik Merkezi'nin (CBS) 2022 yılında yayınladığı verilere göre 2021 senesinde Türk kökenlilerin %54,4'ü ayrımcılığa uğradığını, %50'si ise ayrımcı söylem ve ifadelerle maruz kaldığını ifade etmiştir. Ancak ayrımcılığa uğrayan vatandaşlarımızdan sadece %9'u bunu yetkili makamlara bildirmiştir.³³

28 <https://muslimcensus.co.uk/attacks-upon-mosques/> (Erişim: 12.03.2024) Muslim Census, "Birleşik Krallık'taki Mescit ve İslami Enstitülere Yönelik Saldırıları" raporu s.6

29 <https://tellmamauk.org/greatest-rise-in-reported-anti-muslim-hate-cases-to-tell-mama-since-oct-7th/> (Erişim: 12.03.2024)

30 https://publications.europa.eu/resource/cellar/773d44e7-9ce4-11e7-b92d-01aa75e-d71a1.0002.03/DOC_1 (Erişim: 12.03.2024) "İkinci Avrupa Birliği Azınlıklar ve Ayrımcılık Anketi – Müslümanlar – Seçilmiş Bulgular" Eu-MIDIS II Raporu s.32

31 https://islamophobia.com.au/wp-content/uploads/2024/03/Website_Islamophobia-Register_26-MAR-Press-Release.docx.pdf (Erişim: 12.03.2024)

32 <https://www.kis.nl/sites/default/files/2022-12/422196%20Monitor%20Antidiscriminatie%202022%20DEF..pdf> (Erişim: 12.03.2024)

33 <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2022/gediscrimineerd-gevoeld-?onepage=true> (Erişim: 12.03.2024)

Amerika Birleşik Devletleri merkezli The Council on American-Islamic Relations (CAIR) 2022 yılında Müslüman karşıtı önyargı ve vakalarla ilgili toplam 5.156 şikâyet aldığını açıklamıştır.³⁴ CAIR, 2023 yılının Ekim ve Kasım aylarında sadece 8 hafta içinde 2022 yılının tamamında aldığı şikâyetlerin %42'sini aldığını açıklamış ve Filistin meselesi bağlamında İslam karşıtlığının yükselişine dikkat çekmiştir.³⁵

Yakın Geçmişte İslamofobiye Tahrik Eden Hukuki Düzenlemeler

Son yıllarda İslamofobinin gelişmesi karşısında bir takım siyasi ve hukuki tedbirler alma yönünde adımlar atan Batılı ülkelerde, İslamofobinin daha çok zemin elde edebilmesine fırsat veren düzenlemelere de gidildiği gözlemlenmektedir. Örneğin AB Adalet Divanı'nın 28 Kasım 2023 tarihli kararında kamu kurumlarında başörtüsü yasağının AB hukukuna aykırı olmadığına hükmetmesi³⁶ hukuki bir skandal olarak tarihe geçmiştir. Keza Fransa'da 2021 Temmuz'unda yürürlüğe giren "Cumhuriyetçi Değerlere Saygıyı Güçlendiren Yasa" kapsamındaki uygulamalar da en çok Müslümanları ve onların STK'larını menfi yönde etkilemiştir. Yasa kapsamında 26.614 denetim yapılmış, 836 dernek ve okul geçici veya kalıcı olarak kapatılmış, 55,9 milyon avroya el konulmuştur.³⁷ Ocak 2024'te kabul edilen Yeni Göç Yasası, Meclis'teki oturumlarda hep "Müslüman göçmenler" üzerinden tartışılmıştır. Gelinen noktada, 1 Nisan 2024 itibari ile yurt dışından din görevlisi gönderilmesi ve dış finansman uygulaması sona ermiştir.³⁸

Belçika'da 2023 yılında süren helal kesim davası, Müslüman hakları açısından gelinen noktayı gözler önüne sermektedir. Müslüman ve Yahudi toplumları helal ve koşer kesim hususunda mağduriyet yaşamış ve süreci Belçika Anayasa Mahkemesi'ne taşımıştır. Mahkeme'nin 2019 yılında "ihlal olmadığı" yönündeki kararı sonucu düzenlemeler AİHM'de dava konusu olmuştur. AİHM 13 Şubat 2024'te verdiği karardasöz konusu düzenleme-

34 <https://www.cair.com/wp-content/uploads/2023/04/progressintheshadowofprejudice-1.pdf> (Erişim: 12.03.2024) "Progress in the Shadow of of Prejudice" CAIR 2023 Civil Right Report, s.3

35 <https://ca.cair.com/sfba/news/cair-received-staggering-2171-complaints-over-past-two-months-as-islamophobia-anti-palestinian-hate-spin-out-of-control/> (Erişim: 12.03.2024)

36 <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=280183&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6251657> (Erişim: 12.03.2024)

37 <https://www.interieur.gouv.fr/actualites/dossiers-de-presse/loi-confortant-respect-des-principes-de-republique-2022>

38 LOI n° 2024-42 du 26 janvier 2024 pour contrôler l'immigration, améliorer l'intégration <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000049040245> (Erişim: 12.03.2024)

lerin AİHS'nin 9. ve 14. maddelerine aykırı olmadığı yönünde karar vermiştir.³⁹ Yine Belçika'da daha evvelce Flaman hükümeti, Flaman bölgesinde eğitim ve istihdam sektöründe görünür inanç sembollerinin kullanımına sınırlama getirilmiştir.

Yine İsviçre'de Cenevre Kantonu'nda yapılan bir halk oylamasında kamu hizmetinde ve yasama organı genel kurullarında “görünür dini simgeler”in yasaklanması kabul edilmiştir.

Öte yandan Büyük Asya ülkelerinde de İslamofobiye dair en az Batı'daki benzerleri kadar travmatik olaylar yaşanmakta, zaman zaman İslam karşıtı yasal ve sosyal düzenlemelere gidilmektedir. İslamofobi'nin tek bir formu, görünüm biçimi yoktur ve sadece Batı'da değil dünyanın her yerinde, her toplumda farklı bir resmine şahit olabilmekteyiz.

İslamofobiyle Mücadelede Hukukun Rolü

Sosyoloji, felsefe ve diğer disiplinler açısından uzun uzadıya değerlendirmeler yapılabilecek İslamofobi ile mücadele için hukukun ihmal edilmemesi gereken bir alan olduğu ortadadır.

Gelinen noktada İslamofobinin de içinde bulunduğu geniş suç yelpazesi, dünya genelinde daha çok nefret suçları altında yer bulmuştur. Nefret suçlarının tanımlanmasına dair yakın hukuk tarihinde ortaya konan ilk çalışmaların 1960'lı yıllarda ABD'de Yahudi ve siyahilere yapılan saldırılarla mücadele etrafında belirdiği söylenebilir. 1969'da ABD'de kabul edilen “Önyargı Yasaları” bu husustaki ilk yasal düzenleme olarak değerlendirilmektedir.⁴⁰ 1980'lerde Amerikan Sosyal Hak Hareketi (American Civil Right Movement)'nin nefret suçlarını (hate crimes) gündemde tutmaya çalışmıştır.⁴¹ Nihayet kavram olarak nefret suçu 1986 yılında ön plana çıkmış; New York Kenti'nde beyaz gençlerin siyahi bir kişiyi hedef alan ırkçı saldırısı, kavramın kullanımına büyük yaygınlık kazandırmıştır. Kavram, ırk temelli, din kökenli saldırıları ifade etmekte iken 1990'lı yıllarda engellilik hali ve cinsiyet nedenli çatışmalarda da kullanılır hale gelmiştir.⁴² Avrupa Konseyi Bakanlar

39 *Affaire executief van de moslms van belgië et autres c. Belgique*

<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-230858> (Erişim: 12.03.2024)

40 Kılıç, T. (2012). “Nefret Suçları ile Mücadelede bir Örnek: Güney Yoksulluk Hukuk Merkezi (SPLC)”, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (Der. Yasemin İNCEOĞLU), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

41 Kamban Naidoo, “The Origins of Hate-Crime Laws”, *Fundamina* Volume 22, Number 1, 2016, s. 60-61; Sibel Serpil Aydos- Oğuz Sadık Aydos, “Yeni Medyada Nefret Söylemi ve Nefret Söyleminden Doğan Hukukî Sorumluluk”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXIII, Y. 2019, Sayı 2, s. 6.

42 Ersoy, U. (Temmuz 2018). “Çağımızın Pandemisi: Nefret Suçları”, *TAAD*, Yıl:9, Sayı:35, s. 113; Ataman, H. (2012). “Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan

Komitesi 1997 yılında R(97) 20 numaralı tavsiye kararında nefret söylemi için şu tarifi benimsemiştir:

“İrkçi nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük ifade eden saldırgan milliyetçilik de dahil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimidir.”⁴³

Hukuk sistemlerinde İslam düşmanlığı ve İslamofobi nefret suçlarından bağımsız açık ve özel bir suç tipi olarak belirlenmiş değildir. Ceza hukukunun bu noktada müşkül noktası, İslamofobinin doğrudan bir suç tipi olmaktan ziyade çeşitli suçlara zemin olan bir anlam derinliği taşımasıdır. Buna göre İslam karşıtlığı ve düşmanlığının eyleme dönüşmediğinde ceza hukuku disiplini dışında kaldığı savunulmaktadır.⁴⁴

İslamofobi ile ilgili düzenlemelerde dünya genelinde farklı yaklaşımların varlığı dikkat çekmektedir. Buna göre:

- Dini temelli nefreti sebebi, diğer saiklerle birlikte ele alınarak buna cezayı artırıcı bir nitelik atfedilmesi (ABD Terörle Mücadele, Suç ve Güvenlik Kanunu’nda yapılan 2001 değişikliği ile Birleşik Krallık’ta Suç ve Düzensizlik Kanunu’nda kabul edilen durum buna örnek olarak verilebilir)
- Genel bir nefret suçu düzenlemesi yapılmaksızın nefretin belirli suç tipleri için ceza artırıcı bir sebep olarak değerlendirilmesi.
- Genel düzenlemelere gidilmesi yerine yargı organına bu konuda takdir yetkisi verilmesi.
- Nefret suçunun ayrı bir suç tipi olarak tanımlanıp buna bağlı düzenlemeye gidilmesi⁴⁵ uygulamalarının benimsendiğini belirtebiliriz.

İslamofobik eylem ve söylemlere karşı işlenen suçlar, hukuk sistemimizde de “Nefret Suçuna İlişkin” olarak ele alınmıştır. Esasen Anayasa’nın 10. maddesine göre herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları”, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (Derleyen: Yasemin İnceoğlu), İstanbul s. 59.

43 Demirbaş, T. (2017). “Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”, *DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* (Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan), Cilt 19, Özel Sayı, s. 2695.

44 Karabulut, E. C. (2021). “İslamofobi ile Mücadelede Ceza Hukuku Araçlarının Rolü: Disiplinlerarası Bir İnceleme”, *Ceza Hukuku Bağlamında İslamofobi*, Ankara: Adalet Yayınevi, 44-45 ve 50.

45 Sınar, H. (2013). “Türk Hukukunda Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenleme Çalışmaları”, *MÜHFHAD*, Özel Sayı, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, Cilt:19, Sayı:2, s.1271.

Bu genel kuralın ötesinde nefret suçları ile ilgili yasal düzenlemeler değişik zamanlarda farklı yasalarda yapılmıştır.

2 Mart 2014 tarihinde TBMM Genel Kurulunda kabul edilen Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapan Kanun ile demokratikleşme paketi ile 'ayrımcılığın' yanı sıra 'nefret suçu' da kanun kapsamına alınmıştır.⁴⁶

Türk Hukuk Mevzuatı'nda nefret kavramının açıkça anıldığı madde Türk Ceza Kanununun 122. maddesidir.⁴⁷ Ayrıca nefret suçu olarak değerlendirilebilecek ya da nefret suçu ile ilgili sayılabilecek bazı hükümler bulunmaktadır. Bunların başında TCK 115. Madde zikredilebilir. Bu çerçevede hukuk mevzuatımızda nefret suçları başlığı altında İslamofobi, İslam karşıtlığı veya düşmanlığı saikiyle işlenen suçlar ifadesinin hususen kullanılması değerlendirilmelidir. İslamofobi ve diğer nefret suçlarına daha çok ve açık biçimde yer verilmesi yararlı olacaktır. Buna göre İslam karşıtlığı saikinin, diğer benzerleriyle birlikte hukuk mevzuatımızda açıkça zikredilmesi ve bunun ağırlaştırıcı bir neden olarak ele alınması hususunda çalışma yapılmasında fayda görmekteyiz. Büyük çoğunluğu Müslüman olan ülkemizin ceza mevzuatının bu konuda yeterli olduğu ve ülke genelinde olay sayısının az olması söylenebilir de mevzuatımızda yer alacak ifadelerin sembolik değere sahip olduğu ve bunun diğer ülkeleri etkileme, örnek teşkil etme noktasında bir anlamı bulunduğu unutulmamalıdır.

Bilhassa Adalet Bakanlıkları çatısı altında İslamofobi ve diğer nefret suçlarıyla mücadele etme misyonu taşıyan idari birimlerin kurulması faydadan hali değildir. Bu kurumsal yapılar hem ülkemiz hem de dünyadaki İslamofobik faaliyetlerin tespit ve değerlendirmesinde verimli roller üstlenebilir.

Öte yandan İslam karşıtlığından kaynaklanan suçlarda hedef sadece mağdur değildir. Esasen mağdurdan ziyade bir kimlik saldırıya maruz kalmak-

46 13 Mart 2014 tarihinde resmi gazetede yayınlanan 6529 sayılı Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapan Kanun.
Ayrıca bkz. Nefret Söylemi ve Nefret Suçları

47 Madde 122- (Değişik: 2/3/2014-6529/15 md.) (1) Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

- a. Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,
- b. Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,
- c. Bir kişinin işe alınmasını,
- d. Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

tadır. Bir kişinin her hangi bir korkuyla bir hususta yoksunluk yaşaması ile kimliği nedeniyle bir yoksunluğa veya taarruza maruz kalması ve geniş kitlelerin aynı kimliğe aidiyetlerinden dolayı dehşete düşmesi aynı görülmemiştir.⁴⁸

Buna bağlı olarak İslamofobi ile hukuk ekseninde mücadelenin ana hedefi kâğıt üzerinde İslamofobik eylemlerin cezalandırılması, hatta cezaların artırılmasından öte cezaların daha etkili hale getirilmesi ve uygulanabilmesinin temini olmalıdır.⁴⁹ Bahse konu cezaların suçlulara sadece hapis cezası uygulanmasından ibaret görülmemesi önemlidir. Bu ve benzer suçlarda suçlunun zihnindeki yanlış tedavi etmekten ziyade benzer eylemlere caydırıcılık teşkil eden hapis ve benzeri cezaların elbette bireysel ve toplumsal bir karşılığı vardır. Ancak burada bir ceza çeşitliliğine gidilmesi, suçluların çeşitli eğitim programlarına katılımının sağlanması, mağdurlarla görüşme gibi yöntemlere başvurulmasında fayda bulunmaktadır.⁵⁰ Bunun için de kapsamlı bir programın hazırlanarak bilhassa İslamofobinin yaygınlaştığı ülkeler için örnek çalışmalar sergilenmelidir.⁵¹ Keza bunu destekleyici çerçevede hukuk alanında daha çok bilimsel eser ortaya konmalıdır. Maalesef ülkemizde hukuk disiplini içerisinde İslamofobinin ele alındığı lisansüstü tez çalışması ve makale sayısı oldukça geridedir. Keza bir doktrin oluşması noktasında enstitü, hiç olmazsa konuya dair kürsü/kürsülerin kurulmasının zaruri olduğuna inanmaktayız. Ayrıca İslamofobiyle hukuk eksenli bir mücadele örneğine dair çekilebilecek film veya diziler Müslümanları olduğu kadar diğer insanları da bu konuda bilinçlendirme noktasında iyi bir rol oynayabilir. 1992'de Pakistan'dan göç etmiş kablolu televizyon tamircisi Javaid İqbal'ın 11 Eylül olayından sonra tutukluluk şartlarına boyun eğmemesini ve hukuk mücadelesini anlatan hikayesi gibi örnekler vizyona sokulabilir.⁵²

48 Lawrence, F. (2002). Punishing Hate: Bias Crimes Under American Law, Harvard: Harvard University Press, s. 40.

49 Karabulut, s. 49.

50 Long, H. (1998), "The Inequality of Incarceration", Columbia Journal of Law and Social Problems, XXXI (3-4), 321-356; Karabulut, s. 61.

51 Bu konuda Almanya'da "Abschied von Hass und Gewalt" (Nefrete ve Şiddete Elveda) ve Birleşik Krallık'ta Promoting Human Dignity programlarında kültür, ırk terosi, tarih ve benzer konularda eğitimler verilmesi önemli örneklerdir ve bu tür suçlarda tekrerrür oramının düşmesinde rol oynamıştır.

52 Sinnar, S. (2022). "İqbal'ın Kayıp Öyküsü", İslamofobi ve Hukuk, Editörler Cyra Akila Choudhury- Khaled A Beydoun, Çeviri Aybike Sena Akgül, Ankara: GAV Perspektif Yayınları, 97.

İqbal terörist yaftasıyla damgalanmış, gözaltı sürecinde büyük eziyete maruz kalmış, sınır dışı edilmiş, bu yafta sonrasında da yıllarca peşini bırakmamıştır. İqbal'ın hikayesini kayıp olarak nitelendiren hikayenin bilinmemesi veya yokluğu değil mahkeme tarafından bütünüyle yanlış ve yanlı değerlendirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. İqbal'ın ABD Yüksek Mahkemesi'nden aldığı karar 2015 yılına gelindiğinde en çok atıfta bulunulan 5 karardan birisi haline gelmiştir

İslamofobinin doğru teşhisi, tedavisi konusunda her disiplin ve sektörden destek alarak çok boyutlu değerlendirmelerde bulunulması, hukuk zemininde ise konuya dair bir suç felsefesinin geliştirilmesi, onarıcı adalet anlayışıyla hastalığın tedavisini de amaçlayan geniş çerçeveli bir yaptırım modelinin işlevselleştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç

İrkçilik, Anti-Semitizm ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele Fransa 2021 Raporu⁵³, İslam dininin Fransa’da en az düzeyde iyi algılanan din olduğunu ortaya koymuştur. Fransızların yaklaşık %40’ı tarafından İslam Fransız kimliğine bir tehdit olarak görülmektedir. Almanya’da yapılan bir araştırmada 16-24 yaş arasındaki gençlerin yüzde 39’unun İslam’ı bir tehdit olarak algıladığı ancak 64 yaş ve üstü kişilerde bu oranın yüzde 61 ile çok daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.⁵⁴ Bu İslam’ın inanç, hukuk ve ahlak sistemine karşı yabancılığın ne kadar yüksek seviyede olduğunu göstermesi bakımından oldukça ürkütücü bir resimdir.

Bununla beraber İslam ve Müslüman düşmanlığı kaynaklı saldırılar karşısında İslamiyet her geçen gün daha çok merak ve ilgi uyandırmayı sürdürmektedir. Kimi zaman yersiz, mesnetsiz sataşmaların; kimi zaman Müslüman kimliğine yapılan zulümlerin İslam’ın sağduyulu zihinler tarafından düşünüp tartılmasına vesile olduğu ortadadır. Gazze’de yaşanan dramın ortasında Filistinlilerin Müslüman kimlikleriyle sergiledikleri onurlu dik duruş, muhtelif mahfil ve merkezlerde hesaplanan, tasarlanan senaryoları boşa çıkarmış; insanlığı zulüm karşısında kenetlemiş, İslam’ın vakarını dünya gündeminin en baş sırasına yerleştirmiştir. Saldırılar karşısında İslam’a teveccühün yükselişi, basit doğum oranı hesaplarıyla izah edilemez. Müslümanların inanç ve kimliklerini muhafaza ederek yaşadıkları toplumlara entegre olması, lobi faaliyetleri organize edebilmeleri, kendi entelektüel ve rol model profillerini çıkarabilmeleri,⁵⁵ kültür ve sanatta iddialı olmaları konusunda büyük ihtiyaç bulunmaktadır. İnançlarından aldıkları misyona bağlı olarak insan hakları, kadın hakları, çocuk hakları, adalet ve merhamet temelinde ortaya koymaları icap eden haysiyetli ve vakur duruş dünya kamuoyuna daha net yansıtılabilirse, İslamofobinin zaten dayanağı olan kötü

53 <https://www.cncdh.fr/publications/rapport-2021-sur-la-lutte-contre-le-racisme-lantisemitisme-et-la-xenophobie> (Erişim: 12.03.2024)

54 <https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/themen/aktuelle-meldungen/2015/januar/religionsmonitor> (Erişim: 12.03.2024)

55 Hıdır, Ö. (2022) *İslamofobi 2.0*, İstanbul: İnsan Yayınları, 261-264.

örnekleri abartma ve kara propagandayla değerlendirmeler yapma yaklaşımları kendiliğinden çürüyecektir. Müslümanların dünya genelinde dinlerini doğru ve güzel biçimde temsil etmeleri ve bu çerçevede imaj çalışmalarına yönelik adımlar atması, İslam'ın insanlığa ve medeniyetimize sağladığı katkıların doğru anlatılması, Batılı sağduyulu aydınların desteğinin elde edilmesi, İslam'ın doğru anlaşılması amacıyla film, bilimsel eser ve medya içerikleri üretilmesinin,⁵⁶ hukuki anlamda İslamofobik söylem ve eylemlerle güçlü mücadelelerin verilmesinin ne kadar değerli olduğu izahtan varestedir.

İslamofobi, doğrudan geleceğimizi, yeni nesilleri, dünya barışını etkileyecek çok önemli, esaslı bir konudur. Bilhassa hukukun İslamofobi ile mücadelede ihmal edilmemesi gereken bir enstrüman olduğu ortadadır. Büyüyen bir hukuk sorunsalı olarak İslamofobi veya İslam ve Müslüman karşıtlığı, demokrasi, hukuk ve insan hakları için yeryüzünde baş gösteren en büyük tehditlerden biridir. Meselenin bu zaviyeden değerlendirilmesi ve ciddiye alınması; bireylerin ve toplumların bilinçlendirilmesi, aydınlatılması ve ahlâki açıdan eğitilmesi hayati önem taşımaktadır. Tarihi arka planı göz ardı edilmeden gerek hukuk sistemimiz gerekse diğer devletlerdeki hukuk anlayışları etrafında zaman yitirmeden güçlü adımlar atılmalıdır.

Kaynakça

Almanya Federal İçişleri ve Yurt Bakanlığı,

"Müslüman Düşmanlığına Karşı Bağımsız Uzmanlar Raporu- Müslüman Düşmanlığı Almanya Bilançosu 2023 Yılı Kapanış Raporu Özeti, familie redlich AG – Agentur für Marken und Kommunikation, Berlin 2023.

<https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/kurzmeldungen/DE/2023/06/dik-uem.html>

"Politisch Motivierte Kriminalität", Berlin 2018-2022 Raporları.

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2019/pmk-2018.pdf?__blob=publicationFile&v=2

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2020/pmk-2019.pdf?__blob=publicationFile&v=6

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2021/05/pmk-2020-bundesweite-fallzahlen.pdf?__blob=publicationFile&v=5

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/nachrichten/2022/pmk2021-factsheets.pdf?__blob=publicationFile&v=2#:~:text=Die%20PMK%-2DFallzahlen%20des%20Jahres,Phänomenbereich%20PMK%20%2Dnicht%20zuzuordnen%2D.

56 Hıdır, s. 270-296.

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/nachrichten/2023/05/pmk2022-factsheets.pdf?__blob=publicationFile&v=5

Almanya Federal Meclisi,

<https://dserver.bundestag.de/btd/20/067/2006790.pdf>

<https://dserver.bundestag.de/btd/20/080/2008016.pdf>

<https://dserver.bundestag.de/btd/20/092/2009262.pdf>

Ataman, H. (2012). *Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (Derleyen: Yasemin İnceoğlu), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi – HUDOC,

<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-230858>

Avrupa Birliği Adalet Divanı - CURIA,

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=280183&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6251657>

Aydos, S. S. & O. S. Aydos, (2019). “Yeni Medyada Nefret Söylemi ve Nefret Söyleminden Doğan Hukukî Sorumluluk”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXIII, Y., Sayı 2.

Bertelsmann Stiftung,

<https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/themen/aktuelle-meldungen/2015/januar/religionsmonitor>

Birleşmiş Milletler,

<https://unric.org/en/human-rights-council-condemns-the-burning-of-the-quran-as-a-religious-hate-act/>

Brandeilig,

<https://brandeilig.org/category/brandeilig/year/2024/>

Bundeskriminalamt,

“Politisch motivierte Kriminalität im Jahr 2022 – Bundesweite Fallzahlen” Raporu, 21.04.2023.

CAIR California,

<https://ca.cair.com/sfba/news/cair-received-staggering-2171-complaints-over-past-two-months-as-islamophobia-anti-palestinian-hate-spin-out-of-control/>

Collectif Contre l’Islamophobie en Europe,

Rapport Annuel du CCIE sur l’Islamophobie en Europe pour l’année 2023, Şubat 2024.

Centraal Bureau voor de Statistiek,

<https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2022/gediscrimineerd-gevoeld-onepage=tru>

Commission Nationale Consultative des Droits de l’Homme,

<https://www.cncdh.fr/publications/rapport-2021-sur-la-lutte-contre-le-racisme-lantise-mitisme-et-la-xenophobie>

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri

- BOA, A.DVN.DVE.d, 14/1.(Fatih'in Bosna ruhbanlarına verdiği hatt-ı şerif)
BOA, AE. SMMD.II, 1/22. (Fatih'in Kudüs Emr-i Şerifi)
BOA, İ.H. 480. (Sırpça Teşekkür Mektubu)

Danimarka Parlamentosu,

- <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2023/1554;>
<https://www.ft.dk/samling/20231/lovforslag/l65/index.htm>

Demirbaş, T. (2017). "Nefret Söylemi ve Nefret Suçları", *DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* (Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan), Cilt 19, Özel Sayı.

Ersoy, U. (2018). "Çağımızın Pandemisi: Nefret Suçları", *TAAD*, Yıl:9, Sayı:35.

Ertan, M. H., (2022) "İnanç, Kültür, Medeniyet ve Hoşgörü Bağlamında Osmanlı Devleti'nin Yönetim Uygulamaları ve Gayrimüslim Kamu Görevlileri: Edirne Örneği", *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 12(2)/ 645-669.

European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia,

"Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia", 2006.

European Union Agency for Fundamental Rights,

İkinci Avrupa Birliği Azınlıklar ve Ayrımcılık Anketi, Müslümanlar -Seçilmiş bulgular, Lüksemburg, 2018.

Fransa İçişleri ve Denizaşırı Topraklar Bakanlığı,

<https://www.interieur.gouv.fr/actualites/dossiers-de-presse/loi-confortant-respect-des-principes-de-republique-2022>

Hıdır, Özcan, (2022). *İslamofobi 2.0*, İstanbul: İnsan Yayınları, 261-264.

el-İlî, A. H. (1983). *el-Hurriyyetü'l-Âmme, Dâru'l-Fikr*, Kahire.

İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu

<https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-5-revised-on-preventing-and-comb/1680ae0bee>

Islamophobia Register Australia,

https://islamophobia.com.au/wpcontent/uploads/2024/03/Website_Islamophobia-Register_26-MAR-Press-Release.docx.pdf

Karaman, F. (2018). "Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki Mirası" *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(2)/ 21-47.

Kennisplatform inclusief samenleven,

<https://www.kis.nl/sites/default/files/2022-12/422196%20Monitor%20Antidiscriminatie%202022%20DEF..pdf>

Kılıç, T. (2012). *Nefret Suçları ile Mücadelede bir Örnek: Güney Yoksulluk Hukuk Merkezi (SPLC), Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (Der. Yasemin İNCEOĞLU), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Karabulut, E. C. (2021). *İslamofobi ile Mücadelede Ceza Hukuku Araçlarının Rolü: Disiplinlerarası Bir İnceleme, Ceza Hukuku Bağlamında İslamofobi*, Ankara: Adalet Yayınevi.

Lawrence, F. (2002). *Punishing Hate: Bias Crimes Under American Law*, Harward: Harward University Press.

Légifrance,

<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000049040245>

Long, H. (1998). "The Inequability of Incarceration", *Columbia Journal of Law and Social Problems*, XXXI (3-4),

Naidoo, K. (2016). "The Origins of Hate-Crime Laws", *Fundamina* Volume 22, Number 1.

Milli İstihbarat Akademisi,

"Batılı Ülkelerde Aşırı Sağ Hareketler – 2023 Değerlendirme Raporu", Ocak 2024.

Müslim, Ebû'l-Huseyn b. el-Haccâc, (1992). *el-Câmiu's-Sahih (Kitâbu'l-Cenâiz, 24)*, Dâru Sah-nûn-Çağrı yay. İstanbul.

Muslim Census, (2022). *A national survey Attacks upon Mosques and Islamic Institutions in the UK*.

Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*, Çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sınar, H. (2013). "Türk Hukukunda Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenleme Çalışmaları", *MÜHFHAD*, Özel Sayı, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, Cilt:19, Sayı:2.

Sinnar, S. (2022). *Iqbal'in Kayıp Öyküsü*, İslamofobi ve Hukuk, Editörler Cyra Akila Choudhury-Khaled A Beydoun, Çev. Aybike Sena Akgül, Ankara: GAV Perspektif Yayınları.

TellMama,

<https://tellmama.org/greatest-rise-in-reported-anti-muslim-hate-cases-to-tell-mama-since-oct-7th/>

The Council on American-Islamic Relations,

<https://www.cair.com/wp-content/uploads/2023/04/progressintheshadowofprejudice-1.pdf>